

MATURITNÁ OTÁZKA Č. 1

- a) predmet filozofie
- b) ekonomický cyklus
- c) tolerancia

a) predmet filozofie

Filozofiu nemožno presne definovať, možno tvrdiť, že jej definovanie je prvým filozofickým problémom. Nemá presne a jednoznačne vymedzený svoj predmet. Každá z historických definícií je poplatná definujúcemu filozofovi.

Filozofia (*fileo* = milujem, láska/*filein* = priateľ, milovník; *sofia* = múdrosť) je „láska k múdrosti“, „vyššie vedenie“ alebo „nadanie pravdy a túžba po nej“ – najstaršia vedecká disciplína, najvšeobecnejšia veda o vývoji zákonitostí vo svete a v ľudskom vedomí, t.j. v prírode a spoločnosti, zahŕňa najvšeobecnejšie poznatky o svete a prírode. V antike sa filozofia považovala za vedu, kt. v sebe zahŕňa cnosť a umenie žiť, je to kritické uvažovanie o problémoch bytia, sveta, poznania a človeka. Je to ľudské kladenie si otázok o svete ako celku; o tom, aký je zmysel toho, že si chceme svet vysvetľovať, že mu chceme rozumieť, ale aj otázok o mieste človeka vo svete. Hľadá všeobecné vlastnosti človeka, štruktúru prírody, spoločnosti aj kozmu. Filozofia vyjadruje túžbu po poznaní (vedení), snahu odhaliť podstatu sveta – na začiatku bola pralátka, súcno; na počiatku bol chaos. Znakom filozofického myslenia je vždy autor, snaží sa odhaľovať, hľadať podstatu a príčinu všetkých vecí. Svet chápe ako celok vo vzájomných súvislostiach. Filozofia sa začína tam, kde končí poznanie.

Filozofia sa opiera o:

- 1.) pojmové myslenie
- 2.) abstraktné myslenie
- 3.) prechod od mýtu k lógu (slovu, reči, pravde)
- 4.) pravdivé zobrazovanie vecí a javov
- 5.) konkrétny čas

M. HEIDEGGER (nemecký filozof) charakterizuje filozofiu ako univerzálnu vedu, kt. nám podáva ideovo-teoretický obraz (model sveta), obraz človeka, jeho miesta vo svete a model ich vzájomného vzťahu človek-svet. V minulosti bola filozofia chápaná ako veda o posledných príčinách všetkých vecí získaná svetlom prirodzeného rozumu.

ARISTOTELES charakterizuje filozofiu ako druh vedy skúmajúcej najvšeobecnejšie vlastnosti vecí, t.j. bytia ako takého a rozdelil filozofiu na tri časti:

- 1.) teoretická – patrí sem teória bytia, fyzika, botanika a zoológia
- 2.) praktická – politika, etika, stratégia a rétorika
- 3.) poetická – kultúra a umenie (s cieľom vytvoriť niečo krásne)

Cnosť je morálna charakterová vlastnosť, návyk, zvyk ako usmerniť svoje správanie

Prvýkrát slovo „*filozofia*“ použili **PYTAGORAS**, **HÉRAKLEITOS z EFEZU**, **HERODOTES** a **TUKIDITES**. Filozofia podáva generalizujúci pohľad na svet – univerzálna veda. Predmetom filozofie sú všetky otázky bytia, otázky poznania a všetko, čím sa človek zaoberá, skúma zákonitosti prírody, spoločnosti a človeka.

Bytie je najvšeobecnejšia filozofická kategória, zahŕňa všetko existujúce, vesmír, prírodu, spoločnosť a človeka

Realita je užší pojem ako bytie a môže byť:

- 1.) objektívna – skutočný svet existujúci nezávisle na subjekte, niečo platné a dané, čo subjekt nemôže ovplyvniť
- 2.) subjektívna – realita spojená so subjektom, to, čo subjekt prežíva, pociťuje a vníma, subjekt si ju vytvára sám

Myslenie vo filozofii sa zameriava na:

- 1.) odhaľovanie skrytej jednoty všetkých vecí tohto sveta
- 2.) snaží sa odhaľovať podstatu vecí, javov a vzťahov, prejavov chovania a správania
- 3.) snaží sa pozorovať, vysvetľovať svet vo vzájomných súvislostiach a v neustálom pohybe

Človek začína filozofovať, keď sa svet preňho stáva problémom, podnety k filozofovaniu sú:

- 1.) údiv
- 2.) prekvapenie
- 3.) nevedomosť
- 4.) pochybnosť
- 5.) túžba po poznaní

ARISTOTELES pokladá údiv za 1. podnet k filozofovaniu. Začiatky filozofovania sú späté s tým, keď sa ľudia začali čudovať, kto však pochybuje o niečom a niečomu sa čuduje, má pocit nevedomosti.

I. KANT (nemecký filozof) vyjadril požiadavky na predpoklad vzniku filozofovania takto: „*Nezrelosť je neschopnosť používať svoj vlastný um bez usmerňovania inými. Túto nezrelosť si človek vtedy zaviniť sám, ak jej príčinou nie je nedostatok umu, ale nedostatok rozhodnosti a odvahy používať ho bez usmerňovania inými. Sapere aude! = Maj odvahu používať vlastný rozum!*“

Filozofia ako veda vzniká v starovekom Grécku na západnom pobreží Malej Ázie v 8.-7. st. pr.Kr., vrchol filozofického myslenia nastal v 5. st. pr.Kr. v Aténach. Počiatky filozofie siahajú do prvých riečnych civilizácií ako súčasť náboženstva v 3. tis. pr.Kr.

Predpoklady vzniku filozofie sú:

- 1.) **spoločenské** – súvisia s oddelením duševnej práce od fyzickej, s kolonizačnou a obchodnou činnosťou, spoločenským zriadením a sociálnym usporiadaním spoločnosti, museli vzniknúť mestské štáty polis
- 2.) **individuálne** – súvisia s rozvojom pojmového myslenia a duševnej zrelosti – osobnostná zrelosť ľudí v myslení, bola to schopnosť ľudí samostatne myslieť – Kant: „*Sapere aude!*“

Filozofia nadväzuje na predfilozofické formy myslenia = mytológia, fantázia a náboženstvo:

- 1.) **mytológia** (bájoslovie; *mýtos* = povest', rozprávanie) – ucelený názor/obraz ľudí na svet, nerobia sa rozdiely medzi realitou a nadprirodzeným svetom, mytológia má reálny základ a šťastný koniec, všetko je dovolené, nemá autora, nekladie otázky a podáva výpovede – tradovanie
HESIODOS prepisoval tradované mýty a povesti – dielo „*Teogónia*“ (Pôvod bohov a vznik Zeme) – opisuje vznik sveta podľa antických predstáv
Mytológia využíva:
 - **personifikáciu** (prenos vlastností)
 - **antropomorfizmus** (poľudšťovanie prírody/neživých predmetov)
 - **sociomorfizmus** (prenos spoločenských vzťahov do prírody)
 - **hyloizmus** (*hylé* = látka; *zois* = živý; oživovanie látok v prírode)
 - **obrazné predstavy** („*kôň prehovorí ľudským hlasom*“, ...)
 - **objektívizovanie a spredmetňovanie** (obrazné predstavy sa stávajú skutočnosťou)
- 2.) **fantázia** (predstavivosť, obrazotvornosť, imaginácia) – vytvára antropomorfný obraz sveta, vyplňa medzery v ľudskom poznaní, opiera sa o antropomorfizmus, môže byť:
 - **reálna**
 - **nereálna**
- 3.) **náboženstvo** – forma spoločenského vedomia, ktorá poskytuje človeku svetónázor, viera v boha, t.j. v nadprirodzenú kreatívnu silu, je to odraz tých vonkajších síl v prírode, ktoré vládnu nad človekom a voči ktorým je bezmocný. Zakladá sa na:
 - **láske k bohu** (vytváranie náboženského vedomia)
 - **láske k blížnemu**

Úlohy filozofie:

- 1.) **poznávacia (vysvetľovacia)** – filozofia nám umožňuje poznanie sveta, vysvetľuje vznik a pôvod sveta, plní ju cez gnozeológiu, pomáha človeku vysvetliť si svet a spoznať ho
Poznávanie je subjektívny obraz objektívnej reality vo vedomí človeka – najzložitejší obraz. Filozofia nás učí, že svet je spoznatel'ný a dá sa spoznať podstata sveta
- 2.) **metodologická** – poskytuje metódy, spôsoby, akými môžeme spoznať svet. Plní ju cez metodológiu (náuka o metódach), hovorí, akou metódou máme spoznávať svet, rieši problém prístupov k poznaniu sveta, pomáha nám zorientovať sa v sociálno-politickej, vedeckej a právnej oblasti. Metódy:
 - **indukcia** – postup od známych prvkov k neznámym, ťažším, až prídeme k záveru
 - **dedukcia** – vychádza zo záveru (dogmy), poučky, kde sa vyvodzujú jednotlivé časti
 - **analýza** – rozbor vecí a javov na jednotlivé veci
 - **syntéza** – spájanie častí do celku
 - **generalizácia** – zovšeobecňovanie
 - **absolutizácia** – vyzdvihovať myšlienky, názory a vlastnosti
 - **hypostazovanie** – vytrhnúť pojem zo subjektu zmysla a pripisovať mu samostatnú existenciu a nadprirodzené vlastnosti
 - **negácia, konjunkcia, disjunkcia, konkretizácia, komparácia, implikácia**
- 3.) **hodnotiacia** – plní ju cez axiológiu, je to filozofické skúmanie charakteru hodnôt (zmysel, ľudského života, práca, rôzne činnosti)

- 4.) **praktická** – plní ju cez praxeológiu (veda o praxi), filozofia vychádza z praxe a vracia sa do nej, praxeológia sa prelína so všetkými vedami
- 5.) **svetonázorová** – svojím obsahom a náplňou je každá filozofia určitým spôsobom svetonázorom, ktorým teoreticky zdôvodňuje svoje postoje, princípy a závery

Svetonázor je sústava viac-menej usporiadaných predstáv o svete, ktoré si človek vytvára sám alebo preberá, môže byť:

- **idealistický** (náboženský) - prvotné vedomie, druhotná hmota
- **materialistický** - základ sveta hmota
- **dialektický** - neustále v pohybe
- **vedecký** - systém usporiadaných poznatkov, názorov a ideí
- **nevedecký** (bežný)

Filozofická teológia je filozofická disciplína vychádzajúca z predpokladu boha, od kt. sa odvíjajú predstavy o svete a človeku. Vychádza z viery a usiluje sa ju doplniť o rozumové argumenty, to, čo viera prijíma na základe zjavenia, stáva sa vo filozofickej teológii predmetom dokazovania.

Filozofický scientizmus je filozofická orientácia usilujúca sa o čo najtesnejšie spojenie s vedeckým poznaním a jeho výsledkami. Chápe rôzne svoje poslanie:

- 1.) **zovšeobecňovanie výsledkov vedy** – filozofia prechádza od jednej vednej disciplíny k druhej, nachádza v ich výsledkoch spoločnú podstatu, kt. vyjadruje všeobecnými pojmami
- 2.) **hľadanie predpokladov vedeckého poznania** – filozofia podáva tie predpoklady vedeckého poznania, kt. samo v teóriách a hypotézach nepostihuje. Filozofia preniká k predpokladom vyjadrovania, potvrdzovania a vyvracania vedeckých výpovedí
- 3.) **zvedčenie samej filozofie** – táto filozofia postupuje exaktne ako veda a prijíma prísne kritériá vedeckej argumentácie

b) ekonomický cyklus

Ekonomický cyklus je určité obdobie vývoja ekonomiky. Vývoj ekonomiky nie je rovnomerný (priamočiary), ale má tvar vlnenia. Fázy ekonomického vývoja:

- 1.) **základné fázy:**
 - **fáza vzostupu** (rastu) = **expanzia**
 - **fáza zostupu** (poklesu) = **recesia**
- 2.) **ohraničujúce fázy:**
 - **dno**
 - **vrchol**

1. RECESIA – pokles HNP nastane dva štvrtroky za sebou
- pokles výroby

- rast nezamestnanosti, cien a inflácie
- znižuje sa kúpyschopnosť obyvateľstva
- znižuje sa dopyt po úveroch/investíciách

2. DNO

- výroba ďalej klesá
- krach menších podnikov, sú pohlcované väčšími
- najvyššia nezamestnanosť, inflácia
- ceny sú vysoké
- zníženie výrobných nákladov, inovácie, podarí sa prekonať túto fázu a môžu tak oživiť výrobu a prejsť do ďalšej fázy
- štát ponúka nízku úrokovú mieru pre krátkodobý kapitál
- najnižší dopyt po investíciách

3. EXPANZIA

- rast výroby
- zvyšovanie ponuky, výroby, zamestnanosti, kúpyschopnosti
- zvyšuje sa dopyt po investíciách, až sa výroba dostáva do svojho vrcholu
- všetko sa priaznivo vyvíja

4. VRCHOL – nie sú potrebné štátne zásahy

Typy cyklov:

- 1.) dlhé cykly = Kondrativove (45-65 rokov) – sú spôsobené zavádzaním technického pokroku do výroby
- 2.) stredno-dlhé cykly = normálne = Juglarove (6-11 rokov) – sú spôsobené zmenami úrokovej miery a zmenami dopytu po investíciách
- 3.) krátke cykly = Mitchelovo-Kitchenove (3-5 rokov) – sú spôsobené zmenami v stave zásob hotových výrobkov a medziproduktov v najdôležitejších odvetviach národného hospodárstva

Príčiny cyklov:

- 1.) endogénne (vnútorné) - vyplývajú zo samotnej ekonomiky, maximalizácia zisku na úkor miezd, nedostatočný optimizmus môže brzdiť rozmach.
- 2.) exogénne (vonkajšie) - nevyplývajú z ekonomiky, spôsobujú výkyvy v hospodárstve- politické, prírodné katastrofy, povodne, vojny, revolúcie, ...
- 3.) monetárne - súvisia s reguláciou úrokovej miery a množstva peňazí v obehu.
- 4.) dynamické - súvisia s pôsobením dvoch mechanizmov:
 - **multiplikátor** – koeficient, ktorý hovorí o vzťahu vstupov (investícií) a výstupov (ziskovosti)
→ **multiplikačný efekt** = jeden ekonomický jav následne vyvolá ďalšie ekonomické javy
 - **akcelerátor** – hovorí o vzťahu dôchodkov a investícií, čím vyšší zisk, tým vyššie dôchodky.

c) tolerancia

Tolerancia (*fr. tolérance*) je znášanlivosť, základný princíp spoluzitia a demokratického postoja voči každému, kto sa líši farbou pleti, pôvodom, kultúrou, jazykom, zvykmi a tradíciami, názormi, spôsobom života. Je to odmietanie predsudkov vo všetkých oblastiach ľudského spoluzitia. Mala by byť základom demokratického rozvoja. Tolerantný človek vyslovuje svoj názor, svoju mienku, nesúdi, dáva priestor na vyjadrenie sa aj druhému. Tolerancia súvisí so slobodou a autenticitou človeka. Výhodiskom tolerancie musí byť: porozumenie, snaha pochopiť druhého, spoznať jeho kultúru, tradície, celý spôsob života. Čím viac niekoho chápeme, tým viac sme ho schopní tolerovať. Rozlišujeme rôzne formy tolerancie:

- 1.) pasívna tolerancia = cinizmus - ľahostajnosť, t.j. nevšimáť si iných ľudí, nebrať ich na vedomie, je to tolerancia ľudí, ktorí chcú mať pokoj od všetkých, najmä tých, kt. im nemôžu pomôcť, z ktorej nemôžu profitovať. Nazývame ju aj introvertná, egoistická tolerancia
- 2.) pasívna tolerancia v zmysle „ži a nechaj žiť“ - ja dám pokoj tebe, ty dáš mne, nezakladá sa na nejakom spoluzítí, iba umožňuje bytie vedľa seba. Je to akýsi spoločenský konsenzus vzájomnej tolerancie, nie je tu ignorácia, ľahostajnosť ale vzájomné porozumenie
- 3.) aktívna tolerancia - pozitívna tolerancia, úsilie pochopiť tých druhých, poznať v čom a prečo sú iní, brať do úvahy ich odlišnosť, pochopiť ich, spoznať ich kultúru, a tak sa zbavovať predsudkov
- 4.) aktívna tolerancia v zmysle integrovať iných do spoločnosti - Rómovia, postihnutí - pomoc pri začleňovaní, snažíme sa ich brať ako seberovných

Intolerancia = diskriminácia je opak tolerancie, sú to rôzne formy obmedzovania, porušovania ľudských práv medzi ľuďmi navzájom alebo sú to bežné spôsoby šikanovania, terorizovania slabších silnejšími, domáce násilie, terorizovanie, gangy, výpalmníci – všetci, čo naplňajú skutkovú podstatu diskriminácie, t.j. obmedzovať osobnú slobodu druhej osoby, svojou vlastnú slobodu praktizovať na úkor druhej osoby.

Rozlišujeme:

- 1.) pozitívna diskriminácia- polovičné tresty pre neplnoletých, hendikepovaní ľudia, Maďari môžu používať maďarské názvy obcí, svoj jazyk na školách...
- 2.) negatívna diskriminácia- obmedzenie rasového alebo iného druhu:
 - **šovinizmus**- vyhrotený nacionalizmus, viera v nadradenosť vlastného národa alebo národnosti, hlásanie nacionálnej výlučnosti a roznecovanie nenávisť k iným národom
 - **rasizmus**- verejne sformovaná, premyslená a hlásaná ideológia:
 - **tvrdý rasizmus** - neopodstatnené povyšovanie jednej rasy nad druhou, hovorí o fyzickej a duševnej nerovnosti ľudských rás. Vyššie rasy sú nositeľmi civilizácie a pokroku a predurčené k vládnutiu, nižšie rasy treba ich viesť
 - **mäkký rasizmus** - mlčiaca menšina, nevyhranený, latentný spoločenský postoj, obmedzovanie, rozlišovanie skupín, vylučovanie rás
 - **xenofóbia** - strach z ľudí, ktorí sú iní ako my. Siahá ďaleko do minulosti, xenofóbných ľudí provokuje a dráždi odlišných človek už tým, že existuje a že si dovoľuje líšiť sa od nás. Odlišnosť sa chápe ako urážka, ktorú xenofób nechce pochopiť a prijať